

Değişen Babalık Rolü ve Erkek Sağlığına Etkileri

The Changing Role of Fatherhood and Its Effects on Men's Health

AYLA ERGİN*
RESMİYE ÖZDİLEK**

Geliş Tarihi: 05.08.2013, Kabul Tarihi: 23.03.2014

ÖZET

Doğum, kadının hayatı boyunca nadir yaşacağı önemli, özel ve heyecanlı bir deneyimdir. Bu deneyim, anneye benlik ve bütünlük, babaya güven ve otorite, aileye ise güç kazandırır; ancak her iki ebeveyne önemli rol ve sorumluluklar yükler. Bazı kültürlerde, gebelik ve doğum hala "kadın işi" olarak algılanmaya devam etmektedir. Baba adayları ise bu süreçte neredeyse yok sayılmıştır. Fizyolojik, ekonomik ve politik değişiklikler, eğitim, dini inançlar ve toplumsal cinsiyet algısı da cinsiyete ve ebeveynliğe dair beklentileri etkilemektedir.

Son 30 yılda, dünyada babaların gebelik, doğum ve doğum sonu süreçlere katılım oranları artmasına rağmen, ülkemizde bu dönemlerde babaların sorumlulukları ve babalığın erkek sağlığına etkilerini konu alan araştırmalar oldukça sınırlıdır. Hemşire ve ebeler, toplumun kültürel değerlerini ve ebeveynlik algılarını ele alarak hizmet sunmalı, prenatal hizmetlerin kalitesinin artırılması için bütüncül bir bakım vermeli ve baba adaylarını da bakıma dahil etmeli, babalığın erkek ve aile sağlığına etkilerini bakım verirken tekrar düşünmelidir. Bu makalede; tarihsel süreçte babalık kavramı, babalık davranışı ile hormonların ilişkisi, gebelik, doğum ve doğum sonu dönemde babalık, babalığın erkek sağlığına etkileri gibi başlıklar ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Babalık; gebelik ve doğum süreci; babalık rolleri; erkek sağlığı.

Gebelik ve doğum aile ve yaşam üzerinde derin ve kalıcı etki bırakan özel bir deneyimdir. Bu deneyim, anneye benlik ve bütünlük, babaya güven ve otorite, aileye ise güç kazandırır. Ancak, her iki ebeveyne de önemli rol ve sorumluluklar yükler.^[1-3] Aile, çocuğun ilk sosyalleştiği kurumdur. Aile içerisinde annelik ve babalık rolleri ise sürekli ve hızlı bir değişim ve gelişim içinde olup farklılaşan kültür ile şekillenmektedir. Kültürel değerlerin yanında sosyal ve ekonomik nedenler ile toplumsal cinsiyet algısı cinsiyete ve

ABSTRACT

Childbirth is one of the most important, special and exciting experiences which women experience in their lifetime. This experience provides self-respect and integrity to the mother and confidence and authority to the father, and it strengthens the whole family. However, childbirth assigns important roles and responsibilities to the parents. In certain cultures, pregnancy and childbearing are still perceived as a "women's work." Prospective fathers are virtually ignored in that process. Psychological, economic and political changes, education, religious beliefs and social gender perceptions affect gender and parenting expectations just as much as the culture does.

The researchers conducted over the last three decades on the responsibilities of fathers and the effects of fatherhood on men's health are quite limited in our country even while there has been an reasonable increase in the rates of their efforts to take part in the pregnancy, childbirth and postpartum processes. Nurses and midwives should give care in an integral way considering the sense of parenthood and cultural values of the society in order to increase the quality of their services. They must also include the prospective fathers into their care plan and reconsider the effects of fatherhood on men's and family health. In this article, fatherhood concepts in the historical context, the relationship between paternal behaviors and hormones, fatherhood during pregnancy, birth and post-partum, and the effects of fatherhood on men's health are discussed.

Key words: Fatherhood; pregnancy and labor-birth process; father's responsibility; men's health.

ebeveynliğe dair beklentileri, kuralları ve gelenekleri etkilemektedir.^[4-8]

Dünya genelinde ebeveynlik ve babalık ilişkisini inceleyen araştırmalar yaygın olmasına rağmen, ülkemizde babaların gebelik, doğum ve doğum sonu dönemdeki rol ve sorumlulukları ve babalığın erkek sağlığına etkilerine ait araştırmalar oldukça sınırlıdır. Bu çerçevede ile makalede; geçmişten günümüze babalık kavramını incelemek, toplumsal cinsiyet eşitliği ekseninde sağlık profesyonellerinin değişen babalık rollerine ve babalığın aile

* A Ergin, Yard. Doç. Dr.
Kocaeli Üniversitesi Kocaeli Sağlık Yüksekokulu Ebelik Bölümü
Yazışma Adresi / Address for Correspondence:
Kocaeli Üniversitesi Kocaeli Sağlık Yüksekokulu Ebelik Bölümü,
Umuttepe Yerleşkesi 41380 İzmit / Kocaeli
Tel.: 0 262 303 10 00 Faks: 0 262 303 78 03
e-posta: ayla.ergin@gmail.com

** R Özdilek, Öğr. Gör.
Kocaeli Üniversitesi Kocaeli Sağlık Yüksekokulu
Ebelik Bölümü

le/erkek sağlığı üzerindeki etkilerine dikkat çekmek amaçlanmıştır.

Babalık Kavramı ve Tarihsel Süreç İçindeki Yeri

Ebeveynlik, insan neslinin var oluşu ile başlamaktadır. Sosyal bilimciler, babalık kavramının tarihinin çok eskilere dayandığını savunmaktadır. Babalık kavramının 6000 yıl önce Tarım Devrimi sırasında insanlar tarafından ortaya atılmış olduğuna ve özellikle tanrı kralların erkek olarak sembolize edilmesiyle kadının doğurganlıkla elde ettiği üstün rolü elinden alınıp çocuğun kontrolünün erkeğin elinde tutulması amacıyla geliştirilmiş olabileceğine dair güçlü kanıtlar mevcuttur.^[9] Şenel'in^[10] belirttiğine göre Lenner, tarihsel bir sistem olarak ataerkil düzenin gelişmesinin eski Mezopotamya'da başladığını ve bu sürecin İ.Ö. 3100-600 arasında 2500 yıllık bir zaman dilimine yayıldığını bildirmiştir. Ataerkilliğin doğuşuyla babalığın doğuşunun aynı döneme denk gelmesinin ve erkeklerin annelikle gelen kadın üstünlüğüne özenmelerinin babalık kavramını şekillendirdiği düşünülmektedir.^[11] Tarihi belgeler, yaşanan dönemin sosyal, kültürel ve hatta ekonomik yapısının baskın özelliklerine göre babalık kavramının sürekli etkilendiği ve değiştiğinden bahsetmektedir.^[12]

Arap mitolojisinde erkek, evrenin babası olarak düşünüldüğü için ilk ve en son kişi yine erkek olarak geçmektedir. Çok tanrılı (politeistik) dönemde, doğurganlık tanrısının kadın olmasına rağmen, çoğu zaman bir erkek tanrının onu takip ettiği bildirilmektedir. Babaların besleme ve yaşam yaratma üzerine olan becerileri genellikle daha azdır.^[10] Ancak, sperm olmadan yumurtanın, sadece uyuyan güzel olarak nitelendirilmesi gibi bazı mitolojik kanıtların erkek figürünün daima üstün olduğunu vurgular nitelikte olduğu görülmektedir.^[13] Yaşanan dönemin sosyal, kültürel hatta ekonomik yapısı babalık kavramının tanımını sürekli etkilemiş ve değiştirmiştir.^[12] Babalık kavramı, babalık kültüründeki değişim ve babalık uygulamalarının değişimi şeklinde ele alarak açıklanmıştır. Babalık kültürü toplumun değer yargıları ve beklentileri ile babalığa yönelik norm ve davranışları içermekleyen, babalık uygulamaları içinde bulunulan döneme ait uygulama ve davranışlar olarak tanımlanmıştır. Bir başka deyişle; babalık kültürü babalık ideallerini, babalık uygulamaları ise, o dönemde yaşayan babaların gerçek davranışlarını ele almaktadır. LaRossa'ya^[14] göre bu iki değişim uyumlu olmalıdır. Ancak pratikte böyle uyumun olmadığı, babalık kültürünün çok hızlı değiştiği, babalık uygulamalarının ise bu değişimi çok yavaş takip ettiği ileri sürülmektedir. Ayrıca, babaların kişilik yapıları da gösterdikleri davranışa yansımaktadır.

Erkeklerin Doğuma Katılımı ile İlgili Tarihsel Süreç

Doğuma ait ilk belgeler, milattan önce (M.Ö) 1550 yıllarında Ebers Tıp Papirüsü'nde geçmektedir. Antropolog ve kadın doğum doktoru olan George Engelmann da 1883 yılında

yayınladığı "İlkel Çağdaki İnsanlarda Doğum (Labor among Primitive Peoples)" adlı eserinde, ilkel toplumlardaki doğumlardan bahsetmektedir. Bu tarihlerdeki doğum sürecine babanın aktif olarak katılmadığı görülmektedir.^[15]

Erkeklerin doğuma katılması ve bu konu üzerine yapılan araştırmalara yakın tarihe kadar rastlanmamaktadır. 1960'lı yıllarda doğal doğum akımı ile erkeklerin doğumda rol alması ve doğum sırasında eşlerinin yanında bulunmasının gerekliliği vurgulanmıştır.^[16,17] Ancak bu değişime karşı tıp dünyası bir direnç göstermiştir. Erkeklerin doğum sırasında bayılabilecekleri ve enfeksiyon riskini artırabilecekleri gibi inanışlar bu direnci 1940'lı yıllara kadar devam ettirmiştir. 1940'lı yılların sonlarında, doktor Robert Bradley kendi adıyla anılan "Bradley Metodu"nu geliştirmiş, eş ya da partnerlerin katılmaları ile doğumların daha iyi olduğu fikrini savunmuştur.^[18] 1970'li yıllarda Amerika ve Avrupa'da yapılan araştırmalar, erkeğin doğum sürecinde bulunmasının önemini ve erkek varlığının anne ve bebek üzerine olumlu etkilerini vurgulayarak bu doğuma babanın katılım fikrini pekiştirmiştir.^[9,11,12,19] 1980'li yılların ortalarına kadar yapılan araştırmalarda, babaların duyguları, bakış açıları, motivasyonu, beklentileri ve doğumun ne ifade ettiğine dair bilgilere rastlanmamaktadır.^[20] Coşkun ve Özdelek'in^[21] bildirimine göre, toplumsal cinsiyet eşitliğini, küresel gündeme çeken "II. Dalga Feminizm Hareketi" ve 1980'de Kopenhag'da yapılan "Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (Committee on the Elimination of Discrimination against Women=CEDAW)" kadının üreme haklarını gündeme getirmiştir. Bu gelişmelerin topluma yansması sonucunda da babanın gebelik ve doğumdaki katkıları konusundaki araştırmalar hızlanmıştır.^[21] 1990'lı yıllardan itibaren yapılan araştırmalarda ise doğuma müdahale, erken yaşta babalık, doğum yerinin baba üzerindeki etkileri gibi erkeklerin babalık ile ilgili deneyimlerine odaklanılmıştır. Son dönemlerde de literatürde erkeklerin prenatal eğitim sırasındaki ihtiyaçları üzerine birçok araştırma yapıldığı görülmektedir.^[9,12,22,23]

Babalık Davranışı ve Hormonal İlişki

Babalık davranışı, memelilerin bir kısmında, özellikle de tek eşli olan hayvanlarda gözlenmektedir. Babalık davranışlarının altında da annelik davranışlarını yöneten beyin yollarının olduğu sanılmaktadır. Bu davranışların aslında önceden beri hayvanın beyninde paket programlar olarak mevcut bulunduğu, ancak bir çocukla ilgilendikten sonra harekete geçtikleri düşünülmektedir. Anneliğin nöroendokrin yolları babalarda da mevcuttur ve etkindir.^[24-26]

Babalık davranışını etkileyen pek çok hormon bulunmaktadır.^[24-26] Bebek doğduktan sonra babalarda prolaktin yükselmekte ve babalık davranışı başlamaktadır. Deneyimli babalarda prolaktin hep yüksek kalmakta, böylece deneyimli babalar her an babalık davranışı sergilemeye hazır bulunmaktadır.^[27] Babalık davranışı prolaktinle ilişkilendirilmekle birlikte, oksitosin, testosteron, östriol ve vazopressinden de etkilendiği bilinmektedir.^[24,27] Storey ve arkadaşları^[28] 20-24 aylık çocukları bulunan babalar

ile yaptıkları çalışmada, babaların çocuklarını görmeden geçirdikleri gün sonrasında prolaktin seviyelerinin arttığını bildirmişlerdir. Eşlerinin gebelikleri sırasında daha yüksek prolaktin artışı ve daha fazla testosteron düşüşü yaşayan babaların, çocuklarına karşı daha şefkatli ve koruyucu oldukları gösterilmiştir. Hatta beklenenden daha fazla prolaktin yükselmesi yaşayan babaların gebelik belirtileri bile sergileyebilecekleri ileri sürülmektedir.^[29] Gordon ve arkadaşlarının^[30] 160 çift ile yürüttükleri çalışmada; ilk bebeklerine sahip olan çiftlerden, postpartum dönemin ilk haftasında ve takip eden altıncı ayda kan örneği alınmış ve oksitosin düzeylerine bakılmıştır. Bu çalışmada; genel olarak oksitosin seviyesinin artarak devam ettiği ve anne-baba arasında bir farklılık olmadığı bildirilmiştir. Annenin oksitosin seviyesi, bebek dili ile konuşma, bebeğe sevecen dokunma gibi ebeveynlik davranışlarıyla ilişkili bulunmuştur. Annenin bebeğiyle geçirdiği süre ile oksitosin seviyesi arasında ilişki bulunmazken; babalarda oksitosin seviyesinin bebekle geçirdiği süreyle ilişkili olduğu bildirilmiştir.

Babalarda gebeliğin ilk ayından itibaren östradiol seviyesi de giderek artmaktadır.^[25,31] Östrojenin babalık davranışını artırıcı bir etki gösterdiği düşünülmektedir. Progesteron reseptörlerinin uyarılmasının ise babalarda çocuğa karşı olan saldırganlığı artırdığı ve babalık davranışını azalttığı bildirilmektedir.^[29] Babalık davranışında testosteron hormonu da önemlidir. Testosteron genel olarak babalık davranışını azaltmaktadır. Erkeklerde genellikle doğumla birlikte testosteron düzeyinin düşmesi de babalık davranışının testosteron hormonu ile ilişkisinin varlığını düşündürmektedir.^[26,29] Bu bilgi, Perini ve arkadaşlarının^[32] yaptığı çalışma bulguları ile paralellik göstermektedir. Araştırmacılar, katılımcıların testosteron seviyelerindeki düşüşün nedeninin, muhtemelen babanın yenidoğana karşı agresifliğini ve kıskançlığını azaltmak için olduğu şeklinde yorumlamışlardır. Wynne-Edwards^[25] testosteron seviyesindeki azalmayı, babanın anneyi gereksiz yere cinselliğe sürüklememesi, yenidoğana karşı babalık davranışının ve sosyal bağın gelişmesi için gerekli olduğu şeklinde açıklamıştır. Kuzawa ve arkadaşlarının^[33] Filipinler'de yaptığı çalışmada 890 erkeğin testosteron ve luteinizan hormon (LH) seviyelerine bakılmış; evli ve çocuk sahibi olan, çocuklarının bakımına katılan erkeklerde, baba olup evlilik bağı olmayan ve çocuk bakımına katılmayan erkeklerden daha düşük düzeyde testosteron ve LH seviyesi olduğu bulunmuştur.

Gebelik Dönemi ve Babalık

Birçok kültürde gebelik, doğum ve doğum sonrası dönem, yaşamın normal bir parçası olarak kabul edilse de bu süreçlere ve aileye yeni giren bireylere uyum sağlamak zaman almaktadır.^[34] Gebelik, her kadın için bireysel ve sosyal boyutta birçok değişikliğe yol açan doğal bir yaşam krizidir. Baba adaylarında ise biyolojik süreç yaşanmamasına rağmen, yeni role uyum sağlamada bazı fizyolojik ve psikolojik değişimler olmaktadır.^[34,35] Barlett'in^[36] bildirdiğine göre, Clinton'un kontrol gruplu çalışmasında, baba adaylarının fiziksel sağlıkları aylık yapılan görüşmelerle belirlenmiş ve sağlık günlükleri tutturularak sorun-

lar ve semptomlar kayıt altına alınmıştır. Çalışma sonucunda, baba adaylarının ilk trimesterde daha sık soğuk algınlığı ve gerginlik yaşadığını, bu dönemde kontrolsüz kilo aldıklarını, mide bulantısı yaşadıklarını ve dinlenemediklerini bildirdikleri belirlenmiştir.

Babaların gebeliğe ve eşine karşı farklı tepkileri olabilmektedir. Bazı erkeklerde eşleri ile duygusal olarak ilgilenme, eşinin rahatını sağlama, gebelik, doğum ve ebeveynliğe ait bilgileri araştırma, eşlerinin diyetleri ve dinlenme süreleri ile ilgilenme ve doğumda rehberlik etme şeklinde davranışlar gözlenebilmektedir.^[34,37] Antropoloji alanındaki vaka çalışmaları, eşleri gebe kalan erkeklerin, bir süre sonra gebelik belirtileri yaşadığından söz etmektedir. Bazı kültürlerde "Couvade - Sempatik Gebelik" olarak adlandırılan bu sendrom, babalığın kabulünün sembolik bir ifadesi olarak onaylanmış ve öğrenilmiş sosyal bir davranış olarak antropologlar tarafından kayıtlara geçmiştir.^[38-40] Hatta ilkel toplumalarda uygulanmakta olan bir geleneğe göre; doğumun ağrısız seyretmesi, anne ve bebeğin kötü ruhlardan korunması için anne doğum yatağına alındığında, baba da başka bir yatağa yatırılmakta ve doğumu burada beklemektedir. Bazı baba adaylarının bu yataklarda eşleri ile özdeşleşerek doğum ağrılarına benzer ağrılar hissettiklerinden söz edilmektedir.^[41]

Gebeliğin babalar üzerindeki etkilerine yönelik hemşirelik literatürünü inceleyen Lemmer^[42] ise; babaların, gebeliğin erken dönemlerinde çoğunlukla kararsız olduklarını, üçüncü trimesterde ise gebelik gerçekliğini kabul ettiklerini ve daha fazla ilgi duyduklarını belirtmektedir. Ayrıca, erkeklerin özellikle ekonomik açıdan yeterliliklerini sorguladıklarını ve evlilik durumlarındaki değişiklik ve babalık rollerini yeterince yerine getirip getiremediklerini düşündüklerini de ifade etmektedir.^[42] Baba adaylarının babalık rolüne hazırlığı gebelikte başlasa da bu duygusal durum kadının kadar güçlü değildir. Kadınların hormonal değişiklikler nedeniyle gebeliğe uyumunun daha kolay olduğu görülmektedir. Storey ve arkadaşlarının^[28] gebelerin eşlerinin gebelik süresince hormonal değişikliklerini inceleyen çalışmasında, babaların kortizol ve diğer hormon seviyelerinde yükselme olduğu belirlenmiştir. Bu yükselmenin sebebinin bilinmemesine rağmen gebeliğin, babalar üzerinde büyük değişime neden olduğu ileri sürülmüştür.

Doğum Süreci ve Babalık

Çocuğun doğumu babalar için bir dönüm noktası olup babanın doğuma tanıklık etmesinin doğumu kolaylaştıracağı belirtilmektedir.^[43] Bu bağlamda, son yıllarda babaların doğuma katılma eğilimleri giderek artmaktadır.

Kadın ve ailesinin kültürel özellikleri, babaların gebelik ve doğum sürecinde nasıl bir rol alacaklarını belirlemektedir.^[34] Steinberga ve arkadaşlarının^[44] bildirdiğine göre, Japonya ve Filipin'de babaların doğuma katılımı tercih edilse de babalar aktif olarak doğuma katılmamaktadır. Ancak, bu ülkelerde aile olgusu değerlidir, baba ailenin lideridir ve anne ikinci plandadır. Afrikan-Amerikalılarda, gebelik erkeklerin cinsel gücünü

tanımlamakta olduğu için doğum eyleminin erkekler tarafından izlendiği belirtilmektedir. Yine aynı toplumlarda aile, topluluk ve dini inançların güçlü olduğu görülmektedir.^[45] İrlanda, Büyük Britanya, Almanya, İtalya ve Fransa gibi Avrupa ülkelerinde ise babalığa önem verilmekte, doğum eyleminde kanıt temelli bilimsel uygulamalar ve teknoloji kullanılmakta, babanın prenatal sınıflara ve doğum eylemine katılımı sağlanmaktadır.

2000 yılında Kanadalı ve Japonyalı babalar üzerinde yapılan niteliksel bir araştırmada, Kanada'lı babaların doğumda yer almak istemesi ve doğuma katılımı Japon babalardan daha yüksek bulunmuştur.^[44] Barlett'in^[36] literatür incelemesinde; babaların doğuma katılmalarının etkilerini ölçen kalitatif küçük ve uygun örnek grupları ile yapılan çalışmaların ortak sonucunda, çoğu erkeğin başlangıçta doğum sürecine katılma konusunda zorluklar yaşamadığı, baba adaylarının bir çoğunun, özellikle ilk kez baba olanların, doğum koçluğu rollerini yerine getirme konusunda kendilerinden emin olmadıkları, kendilerini yardımcı rolde ve dışlanmış hissettikleri bildirilmiştir.

Dünya'da babaların doğuma katılımı 50 yıl önce başlamasına rağmen, ülkemizde toplumsal cinsiyeti ilgilendiren gelenekler, ebeveynlerin evde alacakları roller, kültürel nedenler, sağlık sistemi, politikalar, erkeklerin doğuma katılımını destekleyen çevre ve uygulamaların olmaması, sağlık profesyonellerin doğumdaki eş rolleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması ve doğuma hazırlık sınıflarının yaygın olmaması gibi pek çok faktör babaların doğuma katılmasını olumsuz etkilemektedir. Babalar, çoğunlukla özel sağlık sistemi içinde doğuma katılmaktadır. Berkiten'in^[4] 1999 yılında Kocaeli ilinde yaptığı çalışmada, babaların doğuma katılmayı isteme oranı %67 bulunmuştur. Güngör'ün^[46] 2004 yılında yaptığı çalışmada, erkeklerin ağır döneminde eşinin yanında bulunma oranı %76 olarak belirlenmiştir.

Doğum Sonrası Dönem ve Babalık

İlk kez baba olanlarda aile için bebeğin gelişi büyük bir değişimdir. Doğumla birlikte yeni gelişen bu değişiklikler kadınlar gibi erkeklerde de stres verici olabilir. Ancak, babanın bu süreçteki yaşadığı duygusal değişimler bilimsel açıdan daha az ele alınmıştır.^[47-49] Babaların bebeğin doğumunu takip eden ilk üç hafta içerisinde duygusal bozukluklar, rahatsızlıklar ve dışlanmışlık duyguları yaşadığı rapor edilmiştir.^[47] Babalar, eşleri, çalışma arkadaşları ve toplum tarafından bir yardımcı ve eve ekmek götüren kişi olarak bilindiklerini, ancak bu rollerini yerine getirmede bazen sıkıntı çektiklerini ve ebeveyn olarak yeterli derecede takdir edilmediklerini belirtmişlerdir.^[48,49] Bir görüşe göre, babaların yeni rolleri için onlara aktif biçimde örnek olacak rol modellerinin olmadığıdır. Bazı babalar, bebeklerin beslenme sürecinin babalık rolü ile olan ilgisini kavrayamamışlardır.^[50] Başlangıçtaki pozitif beklentilere rağmen, erkeklerin çoğu babalığın ilk dönemlerini eğlenceden ve bir ödülün ziyade bir zorluk olarak görmektedir.^[49] Ülkemizde, son yıllarda doğum sonu dönemde anne ve bebek izlemleri ayrıntılı bi-

çimde yapılmaktadır. Ancak, annelik algısı ve annenin doğum sonu dönemde biyo-psiko-sosyal sağlığı üzerine pek çok araştırma yapılmasına rağmen, bu dönemde babalık algısı ya da babanın yaşadığı biyo-psiko-sosyal duruma yönelik araştırmaların yetersiz olduğu söylenebilir.

Son yıllarda dünyada tek ebeveynlik olgusu da kabul edilmektedir.^[14,51-53] Bazı ülkelerde babalığı destekleyen mekanizmalar daha fazladır. Örneğin; İngiltere ve Fransa'da tek ebeveynli aileler için özel sosyal politikalar uygulanmakta, ailelere gelir yardımı yapılmaktadır. İrlanda'da ise maddi yardımların yanında aile destek ajansı tarafından tek ebeveynli ailelere danışmanlık hizmeti verilmektedir.^[54] Türkiye'de ise tek ebeveynliği destekleyen mekanizmalar henüz mevcut değildir; ancak konu gündemde olup tek ebeveynli aileler için çocuk bakımı desteği gibi uygulamalar tartışılmaktadır.

Ebeveynlik ve Erkek Sağlığı

Yapılan bazı çalışmalarda baba olmanın sağlığı etkilediği bildirilmektedir. Ancak uzun dönemde babalık hastalık ya da ölümü nasıl etkilemektedir? Bu soruyu inceleyen sınırlı sayıda çalışma bulunmuş olup ebeveyn olmanın sağlık üzerine olumlu ya da olumsuz etkiler gösterdiği bildirilmektedir. Vebrugge^[55] çalışmasında 302 beyaz erkeği incelemiştir. Çalışmada temel amaç evlilik, ebeveynlik, çalışma durumu ve fiziksel sağlık arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Bu çalışmada sağlıklı olma durumu kişinin kendisini değerlendirdiği bir ölçek ile, semptomlar ise sağlık sistemini kullanma ve ilaç kullanım oranları ile değerlendirilmiştir. Erkekler arasında ebeveyn olma ile sağlık durumu arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur.^[55] Craig ve arkadaşları,^[56] çocukları yaklaşık üç yaş civarında olan 33 baba ile yaptıkları çalışmada; babaların çocukları olduktan sonra diyet ve fiziksel aktivite önerilerine uyma ile alkol kullanma ve riskli davranışlarda azalma gibi olumlu sağlık davranışı kazandıklarını bildirmişlerdir. Daha iyi bir rol model olmaya çalışma, çocuğunun ihtiyaçlarını fark edebilme, çocuğu için baba olarak var olabilme gibi tutumlar kazandıklarını belirtmişlerdir.^[56] Hemström^[57] 1981-1986 yılları arasında ölen 44000 İsveçli üzerinde çocuk sayısının mortalite üzerindeki etkilerini araştırmış; çocuk sahibi olan ve boşanmış erkeklerde, hiç çocuk sahibi olmamış erkeklerle oranla mortalite oranlarının daha düşük olduğunu bulmuştur. Bu bulguların tersi olarak, Haynes ve arkadaşlarının^[58] yaptığı ve evli 45-65 yaş grubunda babaların koroner arter hastalığına yakalanma riski ile çocuk sayısı arasındaki ilişkinin 10 yıllık bir süreçte izlendiği çalışmada, çocuk sayısı artıkça babaların hastalanma riskinin arttığı gösterilmiştir.^[58] Einsenberg ve arkadaşları^[59] ise retrospektif olarak 60-79 yaşları arasındaki 4252 İngiliz erkek ile yaptığı koroner kalp hastalığı gelişmesi ile çocuk sayısı arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, "J" şeklinde bir ilişki bulmuştur. İki çocuk sahibi bir babanın tek çocuk sahibi bir babaya göre kalp krizi geçirme riski çok daha düşük oranda olup ikinci çocuktan sonra eklenen her çocuk için kalp krizi riski %12 kadar artmaktadır.

Yapılan bazı çalışmalarda ise ebeveyn olmanın sağlığı etkilemediği bulunmuştur. Kotler ve Wingrad'ın^[60] 3700 kişi ile yaptığı çalışmada birden fazla çocuk sahibi olmanın ve mesleki rollerin mortalite üzerindeki etkileri araştırılmış; mortalite oranlarının kadında ve erkekte çocuk sayısı ile ilişkili olmadığı bildirilmiştir. Hibbard ve Pope'un^[61] yaptığı çalışmada 997 erkek 15 yıl süresince izlenmiştir. Bu erkeklerin çocukları ile harcadıkları zaman, babalık rolünden ne kadar memnuniyet duydukları ve çocukları konusunda ne derece endişe duydukları tespit edilmiştir. Analiz edilen hiçbir faktörün erkeğin kalp krizi, felç veya kanser olma ya da ölüm riskini etkilemediği bulunmuştur.

Sonuç

Ebeveynlik, toplumun kültürel değerlerinden, ekonomik, politik değişikliklerinden, dini inançlarından, toplumsal cinsiyet algısından, ebeveynliğe dair beklenti, kurallardan etkilenmektedir. Bu etmenler aynı zamanda çağdaş tıp uygulamalarının benimsenmesini sağlayan ipuçlarıdır. Bu ipuçlarının bilinmesi, topluma sağlık hizmetlerinin götürülmesinde kişilerle başarılı iletişim kurmanın ve kaliteli hizmet sunmanın anahtarıdır. Toplumun kültürel değerlerini ve ebeveynlik algılarını tanıyarak hizmet sunan ve bu hizmeti kanıt temelli uygulama ve teknoloji ile birleştiren kadın doğum ve halk sağlığı hemşireleri ile ebeler gebelik, doğum ve doğum sonu döneme babaları dahil ederek, perinatal hizmetlerin kalitesinin artırılmasını, ebeveynler ile çocukları arasındaki bağın gelişimine de önemli katkılarda bulunabilir.

Babaların gebelik, doğum ve doğum sonu dönemde önemi vurgulanmadığı sürece annelerin primer bakımda ön planda olduklarını görmek şaşırtıcı değildir. Aksine, eve eklemek getiren rolünün dışında babalar kendi, eş, çocuk ve aile sağlıkları için değişen yeni rollerine de uyum sağlamalıdır. Sağlık profesyonelleri, babaların rollerini ve babalık uygulamalarını ele alırken daima ailenin ve kültürel değerlerin farklılığını göz önünde bulundurmalı, ebeveynlerin çocuk doğurma konusundaki inanç ve tutumlarına dikkat etmeli, değişen rolleri verdikleri bakıma yansıtmalı ve babalık ve erkeklik kavramları üzerinde tekrar düşünmelidir.

KAYNAKLAR

1. Seviğ Ü, Tanrıverdi G. Kültürlerarası hemşirelik. I. basım. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi; 2012. s.325-353.
2. Oger A. Uygur Türklerinin doğum adetleri. Turkish Studies-International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. 2012; 7(1):1679-1694.
3. Fraser DM, Cooper MA. Myles textbook for midwives. 15th ed. London: Elsevier; 2009. p.237-238.
4. Berkiten A. Babaların gebelik, doğum ve doğum sonu sürecine katılımlarının eşler açısından değerlendirilmesi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: 1999.
5. Celkan YH. Beşeri kültürün temel ögesi. Aile ve Toplum 1991; 1 (1):77-81.
6. Sevil Ü, Özkan S. Fathers' functional status during pregnancy and the early postnatal period. Midwifery 2007; 25(6):665-672.
7. Ozgun O, Erden S, Çiftçi AM. Examining different perspectives on fatherhood: a socio-cultural approach. Proccesida Social and Behavioral Sciences 2011; 15(1):364-368.
8. Ergin A, Bektaş H. Ortadoğu ülkelerinde türeme sağlığı, küretaj ve düşündürdükleri. Toplum ve Hekim 2012; 27(5):376-388.
9. Kraemer S. The origins of fatherhood: An ancient family process. Family Process 1991; 30(4):377-392.
10. Şenel, F. Tarihsel ve toplumsal süreçte kadın. Toplum ve Hekim 2012; 27(5):246-255.
11. Daly K. Reshaping fatherhood: Finding the models. Journal of Family Issues 1993; 14(4):510-525.
12. LaRossa R, Hays S. The modernization of fatherhood: a social and political history. Social Forces 1998; 76(4):1560-1562.
13. Aydos K. İpler spermin elinde. Androloji Bülteni 2012; 50:189-194.
14. LaRossa R. Fatherhood and social change. Family Relations 1988; 37:451-457.
15. Ashford IJ. George Engelmann and primitive birth. USA: 1998. p:1-16.
16. Lamb ME. Research on father involvement: An historical overview. Marriage and Family Review. 2000; 29(2-3):23-42.
17. Jordan PL. Laboring for relevance: expentant and new fatherhood. Nursing Research 1990; 39(1):11-16.
18. Rathfish G. Doğal Doğum Felsefesi, Nobel Tıp Kitabevleri, 2012: s.145.
19. Chandler S, Field PE. Becoming a father: first-time fathers' experience of labor and delivery. Journal of Nurse-Midwifery 1997; 42(1):17-24.
20. Genesoni L, Tallandini MA. Men's psychological transition to fatherhood: an Analysis Of The Literature 1989-2008. Birth 2009; 36(4):305-318.
21. Coskun A, Özdilek R. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği:sağlığa yansması ve kadın sağlığı hemşiresinin rolü. Hemsirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi 2012; 9(3):30-39.
22. Walker D, Rossie D. Contemporary childbirth education models. J. Midwifery Womens Health 2010; 54:469-476.
23. Polomeno V. Advanced practice in perinatal education. International Journal of Childbirth Education 2009; 24(1):31-48.
24. Nunes S, Fite JE, Patera KJ, French JA: Interactions among paternal behavior, steroid hormones, and parental experience in male marmosets. Hormones Behavior 2001; 39(1):70-82.

25. Wynne-Edwards KE. Hormonal changes in mammalian, fathers. *Horm Behav* 2001; 40(2):139-145.
26. Eşel E. Anneliğin nörobiyolojisi. *Türk Psikiyatri Dergisi* 2010; 21(1):68-78.
27. Dixon AF, George L. Prolactin and parental behaviour in a male new world primate. *Nature* 1982; 299:551-553.
28. Storey AE, Walsh CJ, Quinton RL, Wynne-Edwards KE. Hormonal correlates of paternal responsiveness in new and expectant fathers. *Evolution and Human Behavior: Official Journal of the Human Behavior and Evolution Society* 2000; 21(2):79-95.
29. Fleming A, Corter C, Stallings J, Steiner M. Testosterone and prolactin are associated with emotional responses to infant cries in new fathers. *Hormones and Behavior* 2002; 42(4):399-413.
30. Gordon I, Zagoory-Sharon O, Leckman JF, Feldman R. Oxytocin and the development of parenting in humans. *Biological Psychiatry* 2010; 10:1016.
31. Gudsruk K, Champagne F. Epigenetic influence of stress and the social environment. *ILAR Journal* 2012; 53(3-4):279-288.
32. Perini T, Ditzen B, Fischbacher S, Ehlert U. Testosterone and relationship quality across the transition to fatherhood. *Biological Psychology* 2012; 90:186-191.
33. Kuzawa LG, Muller MN, McDade TW, Feranil AB. Fatherhood, pairbonding and testosterone in the Philippines. *Hormones Behavior* 2009; 56(4):429-435.
34. Barclay L, Lupton D. The experiences of new fatherhood: A socio-cultural analysis. *Journal of Advanced Nursing* 1999; 29(4):1013-1020.
35. Cassel J. The contribution of the social environment to host resistance. *Am J Epidemiol* 1976; 104:107-123.
36. Barlett Edward E. The effects of fatherhood on the health of men: a review of the literature. *The Journal of Men's Health & Gender* 2004; 1(2):159-169.
37. Dellman T. The best moment of my life: a literature of fathers experience of childbirth. *Australian Midwifery* 2004; 17(3):20-26.
38. Khanobdee C, Sukratanachaiyakul V. Couvade syndrome in expectant Thai fathers. *International Journal of Nursing Studies* 1993; 30(2):125-131.
39. Finnbogadóttir H, Svalenius E, Persson E. Expectant first-time fathers' experiences of pregnancy. *Midwifery* 2003; 19(2):96-105.
40. Mason C, Elwood R. Is there a physiological basis for the couvade and onset of paternal care? *International Journal of Nursing Studies* 1995; 32(2):137-148.
41. Clark HE, Freeman R, Kane CE. The influence of domestic position on health status. *Social Science & Medicine* 1987; 24(6):501-506.
42. Lemmer C. Becoming a father: a review of nursing research on expectant fatherhood. *Maternal Child Nursing Journal* 1987; 16(3):261-275.
43. Perry SE, Hockenberry MJ, Lowdermilk DL, Wilson D. Maternal child nursing care: Unit 4 Childbirth. 4th edition. Missouri: Mosby Elsevier; 2010. p.400-406.
44. Steinberga S, Kruckman L, Steinberg S. Reinventing fatherhood in Japan and Canada. *Social Science & Medicine* 2000; 50(9):1257-1258.
45. Sapkota S, Kobayashi T, Takase M. Husbands' experiences of supporting their wives during childbirth in Nepal. *Midwifery* 2012; 28:45-51.
46. Güngör İ. Babaların doğuma katılmasının doğum deneyimi üzerine etkisi. İstanbul Üniversitesi: Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yükseklikans Tezi. İstanbul: 2004.
47. Becström C, Wahn HE, Yiong WK, Skouteris H, Pier C, Richardson B, Milgrom J. Correlates of ante-and postnatal depression in fathers: a systematic review. *Journal of Affective Disorders* 2011; 27:67-73.
48. Everingham CR, Heading G, Connor L. Couples experiences of postnatal depression: a framing analysis of cultural identity, gender and communication. *Social Science & Medicine* 2006; 62:1745-1756.
49. Wee YK, Skouteris H, Pier C, Richardson B, Milgrom J. Correlates of ante-and postnatal depression in fathers: a systematic review. *Journal of Affective Disorders* 2011; 130:358-377.
50. Çetin Ş, Beşpınar F, Ünlü H. Köy enstitüsü mezunu olmanın babalık davranış ve deneyimlerine etkisi. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi* 2010; 8(31):8-38.
51. Somers SM. A place for the partner? Expectations and experiences of support during childbirth. *Midwifery* 1999; 15:101-110.
52. Bradley PL. Changing American birth through childbirth education. *Patient Education and Counselling* 1995; 25:75-82.
53. Heather L, Kingdon CK, Cert PG. Fathers in the birth room: What are they expecting and experiencing? A phenomenological study. *Midwifery* 2010; 27(5):588-594.
54. Kalaycı AR, Tek ebeveynli aileler. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları; 2011.
55. Verbrugge LM. Marital status and health. *Journal of Marriage and Family* 1979; 41(2):267-285.
56. Craig F, Isacco A, Wendy D. Bartloc men's health and fatherhood in the Urban Midwestern United States International. *Journal of Men's Health* 2010; 9(3):161-174.
57. Hemstrom O. Is marriage dissolution linked to differences in mortality risks for men and women? *Journal of Marriage Family* 1996; 58:366-378.
58. Haynes S, Eaker E, Feinleib M. Spouse behaviour and coronary heart disease in men: prospective results from the Framingham heart study. Concordance of risk factors and the relationship of psychosocial status to coronary incidence. *American Journal of Epidemiology* 1983; 118:1-22.
59. Einsenberg ML, Park Y, Pletcher MJ. Fatherhood and the risk of cardiovascular mortality in the NIH-AARP diet and health study. *Human Reproduction* 2011; 26(12):3479-3485.
60. Kotler P, Wingard DL. The effect of occupational, marital, and parental roles on mortality: the Alameda County Study. *American Journal of Public Health* 1989; 79:607-612.
61. Hibbard JH, Pope CR. Quality of social roles as predictors of morbidity and mortality. *Social Science & Medicine* 1993; 36:217-225.